

"יש אנשים, בלי שיתכוונו והם אבוקה להראות את הדרך",
אומרת נעימה ששון על המורה יחזקאל. יש סיפורים, בלי
שיתכוונו, וגם הם אבוקה להראות את הדרך, גם אם במבט
לאחור.

כזה הוא בשבילי הסיפור "נעימה ששון כותבת שירים".
המפגש הראשון שלי עם הסיפור הזה היה כשהייתי בת 17,
תלמידה בכיתת "ספרות-מורחב",

בת גילה הספרותי של נעימה ששון לערך. גם אני כמותה
– כותבת שירים ומפרסמת בעיתון בית-הספר. יושבת בכיתה,
פזורת-נפש, חולמת, משרבטת. עד שמשהו תופס את ליבי, כמו
למשל הסיפור על נעימה ששון. זכורות לי ממנו מאז שורות
שנחקקו במוחי ובליבי: "כל אחד בליבו את הפלא חש, אולם אני,
כשאהיה גדולה, אם ירצה השם אדע להביע את הפלא בכתב,
את כל הפלאים. אני מוכרחה. אחרת אין חיי חיים". להביע את
הפלא בכתב. את כל הפלאים. אני מוכרחה. ומשהו מחזיר אותי
עכשיו אל הסיפור הזה. אל נעימה ששון, הנערה החולמנית,
המאוהבת אהבה מכאיבה ונואשת במורה שלה, המורה יחזקאל.

*

"כיצד, לרגע כחולמים-באקראי, האומנם באקראי, פזור-
נפש, האומנם פזור-נפש, לרגע שוב הפעם אלי שעה: העיניים
הדיוקות נחו עלי [...] – משפט זה – הכתוב כתעתוע, כחלום
– הוא חלק מהתיאור הראשון והפותח, שמתארת נעימה ששון
את המורה יחזקאל, אהובה.

תיאורים רבים בסיפור נדמים כחלקי חלום ותעתוע
שאמיתותם מוטלת בספק כל העת: תיאור כרכי הים המבהיקים
בשעת בין השמשות, אשר "לא היו ולא נבראו"; אמירותיה של
נעימה ששון המטילות שוב ושוב ספק במציאות: "ואולי הכול
לא ברצינות", "או שהכול נדמה לי".

ויניקוט הבדיל בין פנטזי לבין חלום. הפנטזי עוסק בדבר
לכשעצמו ללא משמעות סמלית כלשהי, וויניקוט הגדירו כמבוי
סתום "ללא כל ערך פיוטי". החלום, לעומת זאת, הוא בעל
ערך סמלי: "יש בו שירה, כלומר רבדים-רבדים של משמעות
הקשורים לעבר, להווה ולעתיד ואל פנים וחוף [...] (ויניקוט,
1971/1995, עמוד 64). לא זו בלבד שיש הבדל ביניהם אלא הם
אף מתנגשים זה בזה: "הפנטזי מפריע לפעולה ולחיים בעולם
הממשי, או החיצוני, אבל הרבה יותר מזה הוא מתנגש בחלום
ובמציאות הנפשית האישית, או הפנימית, שהם גרעינה החי של
האישיות האינדיבידואלית" (ויניקוט, 1971/1995, עמוד 61).

"נשמת אפו של הרגע החי, השותת" –
קריאה פסיכולוגית בסיפור
"נעימה ששון כותבת שירים"
לעמליה כהנא-כרמון

ליאור גרנות

ליאור גרנות, משוררת ומנחת סדנאות כתיבה, סטודנטית
לתואר שני בביבליותרפיה באוניברסיטת חיפה, ספרה
"והשמש – שמש" יצא לאור בהוצאת הליקון.

תעבור לרובד החלימה הסימבולי, לא תוכל לחיות, כיוון שחיים הנתורים בפנטזיה בלבד אינם חיים.

מהו הדבר העומד בשרש הפנטזיה של נעימה ששון? מה מפעיל את הכמיהה שלה אל המורה יחזקאל? "מה חדש אצל אבא", שואל המורה מר הברלה את נעימה. "כלום. חולה", משיבה נעימה. ואני חושבת על הכמיהה למורה יחזקאל כתחליף אב, כמיהה הבוראת את הפנטזיה. אני תוהה האם אהבה, במובן העמוק שלה, אינה בעצם תמיד כמיהה לאב או לאם, למושאי אהבה שהם גם זולת אבל גם זולת-עצמי במונחיו של קוהוט, כאלו המאפשרים לנו לחוש מיוחדים ונערצים, וכאלו המאפשרים להעריך אותם.

ויניקוט הבדיל בין "צורכי אני" לבין משאלות יצריות וטען, כי אסור למטפל לספק את המשאלות היצריות וזאת בניגוד לצרכי האני, אותם יש לספק במידה זו או אחרת (מיטשל, 2003/1993, עמוד 232). כמיהתה של נעימה למורה יחזקאל נובעת מצורך שמתחפש למשאלה. הצורך של נעימה הוא בדמות מכילה שתראה אותה, שתטפח אותה, שתתפעל מכתובתה, מכישרונה ומאישיותה, שתענה בשבילה על הצורך בשיקוף מתפעל ועל הצורך באידיאליזציה, צרכים שלא מסופקים עבורה בהיעדר דמות שתהווה זולת-עצמי. גם המורה יחזקאל, הנבהל מאהבתה, אינו מצליח להוות זולת-עצמי עבור נעימה ולענות על הצורך שלה בשיקוף מעריך. ואולם, הוא מפגיש אותה עם המציאות ובכך מאפשר לה לעבור מהמרחב המפונטז אל המרחב החלוש.

עדות לכך שהמעבר מהפנטזיה אל החלוש יכול להיעשות רק באמצעות מפגש עם המציאות ניתן לראות בשיחה המתקיימת בין נעימה ליחזקאל, בה ניתן לחוש היטב באידיאליזציה שעושה נעימה ליחזקאל ובה היא אומרת: "אני יודעת שאתה ככל האדם. אבל לפעמים, וזה חזיון-התעתועים, נדמה לי שאתה אחר. נברל. מיוחד במינו. עוד שאלה אחת. רק אחת. המורה יחזקאל, אמור לי, האומנם אדם מיוחד-במינו אתה." והמורה יחזקאל משיב לה: "אינני חושב שאני אדם מיוחד. אבל כל אחד לעצמו מיוחד. כך שאני פסול לעדות." לאחר דבריו אלו, כותבת נעימה: "מהו הקסם אשר נח על שנינו אותו רגע." הקסם נובע מהמפגש עם המציאות והוא נגרם כתוצאה מכך שהמורה יחזקאל מנהל עימה שיחה של שונה בין שווים, אינו מזלזל בה ולא הורף אותה מעליו, ומביא את עצמו אל תוך השיחה: הוא מדבר על עצמו ומשתף אותה במחשבותיו, ובכך מפגיש אותה עם ממד המציאות, המנוגד לחזיון-התעתועים שלה.

המוטו שבתחילת הסיפור לקוח משיר הספר שכתב ר' יהודה הלוי לרעו משה אבן עזרא. לא רק שנעימה ששון משליכה את הפנטזיה שלה לתוך קווי המתאר של דמותו של המורה יחזקאל, אלא היא קוברת בדמותו את החלוש, את אהבתה, את תשוקתה ואת החיות שבה, ובכך למעשה קוברת את חייה, שהופכים לחיים שאינם חיים, משום שהם מתקיימים אך ורק במרחב הפנטסטי. "ואני נערה שוטה", אומרת נעימה, "כל השנה חולה. במין החלטה עיוורת לקיתי, נאמר, בסוג של נזלת. נזלת עם

נעימה ששון, אם כך, לא חולמת על המורה יחזקאל; היא מפנטזת עליו. נעימה היא נערה שמתרחקת מבנות גילה ואינה מגלה בהן עניין: היא מתארת את שיחותיהן כשיחות סרק בטלות, ואינה משתתפת בבילויים המשותפים שלהן: "כל זה אינו נוגע בי. אני נזהרת. את כל ערבי למורה יחזקאל אני שומרת". אלא שערכיה אינם שמורים למורה יחזקאל עצמו, אלא לפנטזיה שמלבישה נעימה ששון על דמותו של יחזקאל שאותו היא מעלה בדעתה: "מורה יחזקאל אחר, מלא עיניים"; כלומר כזה המסוגל לראות אותה, ולא רק מסוגל אלא לא יכול שלא לראות, מכיוון שהוא מלא עיניים. במקום מציאות חיה האפרורית טווה לעצמה נעימה ששון פנטזיה החיה וקיימת בראשה ומונעת ממנה לחיות בעולם הממשי ולפעול בו לכד מבמקרים שבהם מתרחשים החיים האלו בשירות הפנטזיה שרקמה לה. תוכנה של הפנטזיה של נעימה ששון מושלך אל תוך קווי המתאר של המורה יחזקאל, שהם כאותם רגבים משירו של יהודה הלוי המהווה מוטו לסיפור: רגבים המכילים בתוכם את הלבבות אולם אינם יודעים מה בתוכם.

"כל אחר בליבו את הפלא חש", אומרת נעימה ששון, "אולם אני, כשאהיה גדולה, אם ירצה השם אדע להביע את הפלא בכתב, את כל הפלאים. אני מוכרחה. אחרת אין חיי חיים". נעימה ששון כותבת שירים וכשתגדל היא רוצה להיות משוררת ולדעת להביע את הפלאים בכתב. כתיבה, כמו גם חלימה, מתרחשת במרחב ביניים פוטנציאלי המכיל הן את המציאות הפנימית והן את המציאות החיצונית. הכתיבה גם יוצאת מגבולותיו של הדבר עצמו ומאדירה אותו, ובכך נותנת ביטוי למציאות הפנימית, וגם תוחמת את הרגש ומשמשת גבול מסמן, ולכן היא גם ביטוי של חוץ. ובנוסף על זאת, הכתיבה, כמו החלימה, מאופיינת באיכות של הסמלה. בחלוש יש שירה, אמר ויניקוט. רק ברגע בו נעימה ששון תיפרד מן הפנטזיה – אותו מבוי סתום – לטובת החלימה, תוכל להרחיב את המציאות הנפשית הפנימית שלה ולממש את חלומה: להביע את הפלא בכתב, את כל הפלאים.

נעימה ששון מאוהבת במורה יחזקאל אהבה עיוורת ומפנטזת על אודותיו. כמביטה מתוך גליל, היא רואה את אהבתה כנתונה למורה יחזקאל עצמו: לעיניו הירוקות, לנוקשות שבו המשולבת בעדינות. רק ברגע בו תבין את המשמעות הסמלית שיש לאהבתה, את ההשלכות שהיא משליכה על המורה יחזקאל שאותו, כפי שהוא, כמעט שאין היא מכירה, רק כאשר הפנטזיה שלה תפגוש את המציאות, היא תוכל להרחיב את טווח מבטת ולהיות במצב של חלימה, אותו מצב המדמיין ומקווה-ואולי גם מאוהב, אבל ביחד עם זאת, גם מודע למשמעות הסמלית של הדברים ולהקשרם הרחב. רק כאשר תעבור נעימה לעמדת החלוש תוכל להביע את הפלא בכתב. "אני מוכרחה", היא אומרת, "אחרת אין חיי חיים". המשמעות הגלויה של אמירה זו היא שאם לא תכתוב, לא יהיו חיייה חיים, מכיוון שהיא רואה בעצמה משוררת וללא כתיבה אין טעם לחייה. אולם ברובד הסמוי והעמוק יותר ניתן לפרש את דבריה כהבנה שאם לא

